

Zavičajni muzej, Jagodina

UDK 316.75:316.347(=163.41)"18"
7.044/.046(=163.41)"18"
821.163.41:929 Радичевић Б.

BRANKO I VILA

VIZUELNA KULTURA I KULT NACIONALNOG HEROJA

Sažetak: *U radu se na primeru kompozicije Branko i vila, koja je tokom poslednje četvrtine 19. veka stekla veliku popularnost, ukazuje na ulogu koju su umetnost i vizuelna kultura imale u okviru izgradnje, održavanja i širenja kulta nacionalnih heroja. Likovnim predstavama, koje postaju specifičan vid govora, vizuelizovane su određene idejne poruke koje su potom mogle da se plasiraju širom nacije. U ovom procesu, važna je bila i uloga medija masovne komunikacije, pre svega fotografije, koja je omogućila tehničku reprodukciju umetničkog dela, ali i uspešno rasejavanje onih idejnih poruka koje je trebalo plasirati najširoj javnosti.*

Ključne reči: *patriotska ikona, nacionalni heroj, fotografija, nacionalni identitet*

Slika, kao vizuelna reč, prenosila je vekovima različite poruke gledaocima. Umetnost i uopšte vizuelna kultura predstavljaju jedno od najbitnijih sredstava ljudske komunikacije. Njihova produkcija je kroz istoriju bila povezana sa aktuelnim privatnim, društvenim i državnim potrebama. Ova zavisnost je uslovljavala i sadržaj i formu, pa tako određivala i namenu dela.

Angažovana funkcija umetnosti bila je prisutna i tokom 19. veka, u vreme dominacije nacionalne ideje. U ovom periodu ostvaren je kompleksan odnos umetničke produkcije i idejnih, društvenih i političkih kretanja. Na taj način, umetnost i vizuelna kultura postali su aktivni činioci u sprovođenju nacionalnih programa i u procesu izgradnje nacije.¹

¹ Makuljević N., *Umetnost i nacionalna ideja u XIX veku*, Beograd 2006.

Osim javne funkcije, vizuelna kultura stvarana u službi nacije imala je i privatni aspekt. Ogleдалa se u odevanju, nacionalizovanju svečanosti koje su se organizovale u okvirima porodice, kao i u okviru dekorisanja, aranžiranja i ukrašavanja životnog prostora. Definisanje nacionalnog u privatnom prostoru bila je potreba i obaveza svih pripadnika nacije. Uobličavanje životnog ambijenta u skladu sa ovakvim potrebama vršeno je, između ostalog, unošenjem likovnih dela koja su u svom sadržaju nosila nacionalna obeležja.² Dok su ranije značajno mesto unutar građanskog doma imali objekti povezani sa religioznim obredima, u 19. veku, uz ikone svetitelja, postavljaju se likovi nacionalnih heroja i slike nacionalne istorije. Ove predstave dobijaju status patriotskih ikona. Kako bi se obezbedilo da se pomoću njih šire istovetne vizuelne poruke, pokrenut je proces njihove serijske proizvodnje. U ondašnjoj štampi ukazivano je na potrebu posedovanja predstava sa nacionalnim obeležjima. Prevažodno je istican značaj koji one imaju u nacionalnoj edukaciji dece i jačanju nacionalne svesti u narodu uopšte.³ Pored toga, u nabavci slika sa ovakvom tematikom video se podstrek umetnicima da nastave rad na stvaranju nacionalne umetnosti.⁴

Jedna od predstava koja je stekla veliku popularnost tokom poslednje četvrtine 19. veka je kompozicija *Branko i vila*.⁵ Njen nastanak vezan je za uobličavanje kulta pesnika Branka Radičevića, koji počinje da se razvija ubrzo nakon njegove smrti.⁶ Prema ovoj kompoziciji izrađen je veliki broj kopija, a reprodukcije se mogu naći i na fotografijama formata vizit karte i na razglednicama s kraja 19. veka.⁷ O popularnosti ove predstave svedoči i to što je korišćena kao dekorativni motiv na različitim tekstilnim predmetima koji su bili deo pokućstva vojvođanskih kuća na prelazu iz 19. u 20. vek.⁸

Kao jedan od nosilaca borbe za narodni jezik i nacionalnu ideju, Branko Radičević je dobio svoje mesto u nacionalnom

2 Makuljević N., Vizuelna kultura nacionalizma i konstituisanje privatnog identiteta, *Godišnjak za društvenu istoriju* 2-3, Beograd 2004, str. 52-61.

3 B. Pl. B., „Takovski ustanak“ (slika Paje Jovanovića), *Brankovo kolo* br. 39, Sremski Karlovci 1898, str. 1243-1245.

4 S. Popović-Vacki, „Kosovka devojka“, *Srpske ilustrovane novine* br. 19, Novi Sad 1882, str. 105.

5 Timotijević M., Guslar kao simbolična figura srpskog nacionalnog pevača, *Zbornik Narodnog muzeja – istorija umetnosti XVII/2*, Beograd 2004, str. 256-257; Mišić S., *Kult Branka Radičevića u srpskoj vizuelnoj kulturi krajem 19. veka*, Novi Sad 2009, str. 90-96.

6 Mišić S., op.cit., str. 21-71.

7 Perać J., *Razglednice u Srbiji 1895-1914*, Muzej primenjene umetnosti, Beograd 2009, str. 335.

8 Mišić S., op.cit., str. 96.

panteonu. Pojava lika nacionalnog pesnika u umetnosti i vizuelnoj kulturi u 19. veku vezana je za uobličavanje novog tipa nacionalnog heroja. Polazna osnova u ovom procesu bila su dela Dositeja Obradovića, prvog modernog srpskog prosvetitelja, koji je u srpsku sredinu doneo kult znamenitih ličnosti kulturnog života. Predstave heroja bile su i jedan od bitnih toposa umetnosti u službi nacije.⁹ Dok su idealni heroji baroknog versko-političkog programa bili svetitelji, u 19. veku merilo na osnovu koga se konstituisao nacionalni panteon bile su zasluge za naciju, a ne za veru. Uz rad na oslobađanju etničkih teritorija, koji je imao primarni značaj, ističe se i rad na jeziku. Iz tog razloga se, uz ratnike, kao nacionalni heroji pojavljuju i pesnici. U osnovi ovog procesa nalazi se uvođenje novih, moralnih vrednosti javnih vrлина namesto moralno-didaktičkog kodeksa zasnovanog na teološkim vrlinama.¹⁰

Po smrti istaknutih ličnosti, njihovo delo se u nacionalnoj svesti potvrđivalo i proslavljalo kao izuzetno značajno. Oni su postajali deo kolektivnog identiteta zajednice. Njihove sahrane i prenosi tela organizovani su kao nacionalne svečanosti.¹¹ Funeralna svečanost, kao čin heroizacije, deo je šireg kulta kostiju nacionalnih velikana koji je među Srbima prihvaćen u 19. veku. Ovakve svečanosti su brižljivo pripremane i režirane, sa jasno podeljenim ulogama svih učesnika. U osnovi funeralnih svečanosti posvećenih kultu nacionalnih heroja bilo je trajno memorisanje njihovog lika u nacionalnoj svesti. Jedno od mesta trajne memorije i središta kulta bili su njihovi grobovi. U slučaju kada bi nacionalno istaknute ličnosti preminule „u tuđini“, organizovan je prenos njihovih tela u rodnu zemlju i sahrana u vidu javne svečanosti, kada su posmrtni ostaci polagani u nove primerene grobnice.

Branko Radičević je preminuo u Beču i tamo je i sahranjen 1853. godine. Ubrzo je počeo da se uobličava njegov kult, ali je ključni korak u heroizaciji ovog pesnika bio prenos njegovog tela na Stražilovo. Ideja je pokrenuta 1878, a iste godine Milivoj Mauković, samouki slikar i ilustrator iz Šida, izradio je sliku

9 Makuljević N., op.cit., 2006, str. 91-121, posebno 110-114.

10 Timotijević M., Heroj pera kao putnik: Tipološka geneza javnih i nacionalnih spomenika i Valdecova skulptura Dositeja Obradovića, *Nasleđe* II, Beograd 2001, str. 36-59; Timotijević M., Heroizacija pesnika Vojislava Ilića i podizanje spomenika na Kalemegdanu, *Godišnjak grada Beograda XLVII-XLVIII*, Beograd 2000-2001, str. 187-210.

11 Timotijević M., Naučnik kao nacionalni heroj i podizanje spomenika Josifu Pančiću, *Godišnjak grada Beograda*, kw. XLIX-L, Beograd 2002-2003, str. 216-226; Makuljević N., op.cit., 2006, str. 310-314; Borozan I., Kultura smrti u srpskoj građanskoj kulturi 19. i prvim decenijama 20. veka, u: *Privatni život kod Srba u devetnaestom veku*, priredili Stolić A. i Makuljević N., Beograd 2006, str. 970-971.

Branko i vila kao poklon uredniku lista „Javor“, Iliji Ognjanoviću – Abukazemu.¹² Po ovoj slici Mauković je izradio crtež koji

Slika 1. Branko i vila, ilustracija uz pesmu Branka Radičevića, crtež Milivoja Maukovića objavljen u listu „Srpska zora“ 1879. godine je 1879. godine, uz stihove pesme Branka Radičevića, objavljen u listu „Srpska zora“ (slika 1).¹³ Crtež je pratio govor koji je povodom 25 godina od smrti Branka Radičevića održao Jovan Simonović Čokić u ime srpskog akademskog društva „Zora“ iz Beča.¹⁴ Ovo društvo je imalo veliku ulogu u stvaranju pesnikovog kulta, a sebe je smatralo čuvarom njegovog groba u Beču. Ubrzo je kompozicija *Branko i vila* stekla status patriotske ikone, pa su mnogobrojne replike slikane uljem na platnu prodavane za 30 kruna posredstvom trgovine bogoslužbenim predmetima i ikonama, koju je Nikola Ivković držao u Novom Sadu. Reklamirana je i u prodajnom katalogu ove trgovine, tako da je dospela u mnoge kuće širom Vojvodine.¹⁵

Prenos tela Branka Radičevića iz Beča i njegova sahrana na Stražilovu je konačno realizovana jula 1883. godine. Tom prilikom priređena je velika javna svečanost.¹⁶ Povodom ovog događaja pokrenuta je masovna produkcija Brankovih portreta u različitim medijima. U prodaji se mogao naći gipsani portret pesnika, rađen po crtežu Mine Karadžić, a koji je bio deo dekoracije mnogih srpskih kuća tokom devete decenije 19. veka. Petar

12 Janc Z., Ilustrator Milivoj Mauković, *Zbornik Muzeja primenjene umetnost* br. 12, Beograd 1968, str. 131.

13 Crtež se čuva u Galeriji Matice srpske u Novom Sadu, *Galerija Matice srpske*, priredila Lepasava Šelmić, Novi Sad 2001, str. 208, 469, kat. 537.

14 *Srpska zora* sv. 2, Beč 1879, str. 22, 25; Janc Z., op.cit., 133, sl. 10.

15 Timotijević M., op.cit., 2004, str. 257; Mišić S., op.cit., str. 89-96.

16 Mišić S., op.cit., str. 25-57.

Aničić, ksilograf iz Lajpciga, izradio je drvorez sa Radičevićevim likom.¹⁷ Pred samu svečanost u knjižari braće M. Popovića u Novom Sadu mogli su da se kupe Brankovi portreti a, između ostalog, i „fotografska Brankova slika sa vilom“ kao i „Branko sa vilom na platnu sa masnom bojom izrađeno, u zlatnom okviru (ramu)“.¹⁸

Svečanost je fotografisao novosadski fotograf Jovan Rehnicker, a ubrzo su se ove fotografije našle u prodaji u njegovoj fotografskoj radionici. Rehnicker je u ponudi imao i „fotografije pesnika srpskih, umrlih i živih“, a među njima i Branka Radičevića, „fotografisane po raznim slikama i u raznom formatu“. Jedna od ovih fotografija bila je i reprodukcija kompozicije *Branko i*

Slika 2. Branko i vila,
fotografija Jovana Rehnicera, deveta decenija 19. veka

vila, koja se u formatu vizitkarte mogla nabaviti kod ovog fotografa za 25 novčića.¹⁹ (slika 2) Rehnicker na fotografiji reprodukuje neku od brojnih kopija Maukovićeveg dela. Uslovljen malim prostorom za predstavljanje motiva, fotograf se opredelio samo za figure pesnika i vile. Sama tehnika izrade fotografije u formatu vizitkarte, omogućavala je masovnu proizvodnju, a niska cena dostupnost svakome. Iz tog razloga, osnovna idejna poruka koju je trebalo plasirati javnosti uspešno je rasejavana putem ovakvih fotografija.²⁰

17 Kraut V., Petar Aničić, *Zbornik za likovne umetnosti Matice srpkse* br. 8, Novi Sad 1972, str. 451, 455, sl. 1; Timotijević M., op. cit., 2004, str. 256, 257.

18 Mišić S., op. cit., str. 97.

19 Reklama je objavljena u listu *Zastava*, br. 112, god. XVIII, Novi Sad 1883, str. 4, nav. prema: Mišić S., op.cit., 55.

20 Todić M., *Istorija srpske fotografije (1839-1940)*, Beograd 1993, str. 41-45.

Korišćenje fotografija u formatu vizitkarte za distribuciju likova iz nacionalne istorije Srbije počinje od sedme decenije 19. veka.²¹ Ovome prethodi izrađivanje grafika sa likovima srpskih heroja, koje započinje tokom prve polovine 19. veka. Jedan od prvih priređivača nacionalno-patriotskih grafičkih izdanja sa likovima znamenitih Srba bio je Josif Milovuk. Skoro dve decenije kasnije, Anastas Jovanović objavljuje *Spomenike Srbije*. Potom, Pavle Čortanović, najpre sam, a zatim u saradnji sa Adamom Stefanovićem, izdaje „likove osoba iz povesnice“, serije grafičkih listova koje su imale veliku popularnost i postale obavezan deo kućnog enterijera.²² Ideja koja je bila oblikovana i plasirana ovim grafičkim listovima nastavila je svoj život u formi fotografije u formatu vizitkarte. Kako su se fotografskim postupkom izrađivale tehnički besprekorne i masovno umnožene slike, fotografija je postala pogodan medij kojim će se nastaviti proces vizuelizacije, a zatim i popularizacije ideja u službi izgradnje nacionalnog identiteta. Osim velike potražnje za sopstvenim fotografskim portretom, već od 1859. godine, u Srbiji je otpočela i masovna proizvodnja fotografija sa portretima članova vladarske porodice Obrenović, a onda i likova i kompozicija iz nacionalne istorije.²³ Ovakve fotografije mogle su se naći naporedo sa porodičnim u foto-albumu koji je bio obavezan deo salona srpske građanske porodice.²⁴

Istovetnu mogućnost masovne proizvodnje i distribucije vizuelno uobličene idejne poruke, pružile su, krajem 19. veka, razglednice. Kako je popularizovanje putem masovnih medija bilo jedno od pravila procesa proizvođenja heroja, kao motivi na razglednicama pojavljuju se i likovi znamenitih ličnosti. Na primerku s kraja 19. veka iz zbirke Muzeja primenjene umetnosti nalazi se jedna od varijanti kompozicije *Branko i vila*.²⁵ (slika 3)

Uloga likovne umetnosti i vizuelne kulture bila je veoma važna u okviru izgradnje, održavanja i širenja kulta nacionalnih heroja.

21 Todić M., Konstrukcija identiteta u porodičnom foto-albumu, u: *Privatni život kod Srba u devetnaestom veku*, priredili Stolić A. i Makuljević N., Beograd 2006, str. 526-564.

22 Vrbaški M., Spomenici srbski i popularizacija nacionalne istorije kroz serijska grafička izdanja 19. veka, *Zbornik Narodnog muzeja – istorija umetnosti XVII/2*, Beograd 2004, str. 287-301.

23 Todić M., op.cit, 2006, str. 535-543.

24 Debeljković B., *Stara srpska fotografija*, Beograd 1977, str. 29; Todić M., op.cit., 2006, str. 526-535; Perać J., Sačuvano sećanje: porodični album za fotografije Anastasa Jovanovića, *Zbornik Muzeja primenjene umetnosti 2*, Beograd 2006, str. 41-50.

25 Perać J., op.cit., 2009, str. 335, kat. 316.

Slika 3. Srpski pesnik Branko Radičević i vila, razglednica, 1898-1899, Muzej primenjene umetnosti, Beograd

Likovnim predstavama vizuelizovane su idejne poruke koje su potom mogle da se plasiraju širom nacije.

Heroji nacije bili su otelotvorenje ideala i primeri vrлина koje je trebalo slediti. Njihovi likovi popimali su karakter nacionalnih ikona i doprinosili su izgradnji i održavanju nacionalnih vrлина. Polazeći od zasluga i značaja na osnovu kojih se odvija heroizacija određene ličnosti, lik heroja se posredstvom likovne umetnosti vizuelizuje uz često prisutnu idealizaciju i alegorijsku retoriku. Takva predstava, potom, kao specifičan vid govora, prenosi određenu poruku posmatraču, odnosno ideje koje iza te poruke stoje. Međutim, neophodnost da se poruka preneše najširoj javnosti, zahtevala je spregu umetničke produkcije i masovnih medija. Oni su, reprodukovanjem određene slike, gde reprodukcija postaje zamena za original, upravo omogućili da se željena poruka plasira.²⁶ U tom procesu veliki značaj je imala fotografija jer je omogućila uspešno umnožavanje i rasejavanje reprodukovane slike.²⁷

Na kompoziciji *Branko i vila* pesnik je prikazan sa guslama u rukama. Ovaj instrument je u toku druge polovine 19. i početkom 20. veka postao opšte prihvaćen patriotski simbol, pa na ovoj kompoziciji određuje prirodu pesništva Branka Radičevića, a ne njegov rad, s obzirom na to da je Radičević bio lirski pesnik. Piktogram sa guslama postavljenim na otvorenu knjigu nalazi se i na pomenutom drvorezu Petra Aničića. Ovaj instrument, okružen vencem večne slave, nalazio se i na postamentu

26 Savedoff B., Looking at Art through Photographs, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 51, No 3 (Summer 1993), str. 455-462.

27 Todić M., Fotografija – original ili kopija, *Zbornik radova sa stručnih skupova sekcije istoričara Muzejskog društva Srbije*, sveska 6, Kragujevac – Beograd – Kraljevo 2008, str. 67-72.

uništenog spomenika Branku Radičeviću u Sremskim Karlovcima.²⁸ Predstava pesnika sa guslama, instrumentom koji je postao srpski nacionalni simbol, nudi prepoznatljivu vizuelnu informaciju kojom se Branko Radičević predstavlja kao nacionalni pesnik. Posredno se, na ovaj način, ističe i njegov značaj u nacionalnoj kulturi. Ostaje, naravno, otvorena mogućnost da površni i slabo obrazovani pojedinac u 19. veku u svoju kuću unosi ono što je na tržištu u tom trenutku u ponudi, sa osnovnim ciljem da obezbedi lep ukras za svoj dom. Njemu ni pitanje originala nije važno, o čemu svedoči masovna produkcija replika kompozicije *Branko i vila* u različitim medijima, od kojih neke nisu ni nastale prema Maukovićevom delu. Kako bi se široj javnosti objasnio značaj upotrebe nacionalnih sadržaja u privatnom prostoru i uloga, veća od dekorativne, koje oni imaju, korišćena je ondašnja štampa. U različitim tekstovima ukazivano je na potrebu unošenja nacionalnih slika u srpske domove i isticana njihova edukativna funkcija, prvenstveno u nacionalnom obrazovanju dece, ali i u rasplamsavanju nacionalnih osećanja u narodu uopšte.²⁹

U okviru popularizacije kulta nacionalnog heroja, u ovom slučaju pesnika Branka Radičevića, upotreba umetnosti i vizuelne kulture za cilj ima plasiranje vizuelne informacije kojom će lik pesnika postati deo kolektivne memorije. Postavljanjem portreta nacionalnog pesnika, heroja novog doba, u privatni prostor ujedno se stimulišu i patriotska i nacionalna osećanja. Svakako, od ukusa i materijalnih mogućnosti pojedinca zavisilo je da li će se u njegovom posedu naći fotografija ili će to biti oleografija „u zlatnom ramu“ ili će čak lik pesnika, odnosno nacionalnog heroja, postati deo zidne dekoracije stambenog prostora. Masovna publika nužno nije zahtevala reprezentativnu umetnost, pa je iz tog razloga mogućnost serijskog i industrijskog umnožavanja slika imala značajnu ulogu u širenju nacionalnih ideja.

Iako ne pripada reprezentativnoj umetnosti, kroz koju se paralelno može pratiti negovanje kulta nacionalnih heroja, kompozicija *Branko i vila* i njene replike i varijante prisutne u medijima masovne komunikacije deo su likovne umetnosti i vizuelne kulture koje su nastale u vreme dominacije nacionalne ideje. Kod Srba, početkom 19. veka, dolazi do formiranja nacionalne države, a u svim segmentima društva deluje se u cilju političke, verske i kulturne izgradnje srpske nacije. Umetnost i vizuelna kultura predstavljale su aktivno sredstvo u izgradnji nacije koja je viđena kao organizovani skup predstava o slavnoj

28 Timotijević M., op.cit., 2004, str. 254-257; Mišić S., op.cit., str. 77-96.

29 Makuljević N., op. cit, 2006, str. 246-248.

prošlosti, herojima, narodu i teritoriji. U tom kontekstu su likovi heroja nacije bili veoma zastupljeni u umetnosti i vizuelnoj kulturi 19. veka kao oličenje vrlina i uzor savremenima i budućim pokolenjima.

Kao deo kulta pesnika Branka Radičevića, mnogobrojne varijante kompozicije *Branko i vila* funkcionišu u okviru masovne, javne kulture koja je jedno od bitnih obeležja nacionalnog identiteta. Vizuelno uobličena idejna poruka putem ovakvih dela dospeva do najšire javnosti u cilju trajnog memorisanja nacionalnog heroja u kolektivnoj svesti.

LITERATURA:

- Makuljević N., *Umetnost i nacionalna ideja u XIX veku*, Beograd 2006.
- Makuljević N., Vizuelna kultura nacionalizma i konstituisanje privatnog identiteta, *Godišnjak za društvenu istoriju* 2-3, Beograd 2004.
- Popović-Vacki S., „Kosovka devojka“, *Srpske ilustrovane novine* br. 19, Novi Sad 1882.
- Timotijević M., Guslar kao simbolična figura srpskog nacionalnog pevača, *Zbornik Narodnog muzeja – istorija umetnosti* XVII/2, Beograd 2004.
- Mišić S., *Kult Branka Radičevića u srpskoj vizuelnoj kulturi krajem 19. veka*, Novi Sad 2009.
- Perać J., *Razglednice u Srbiji 1895-1914*, Muzej primenjene umetnosti, Beograd 2009.
- Timotijević M., Heroj pera kao putnik: Tipološka geneza javnih i nacionalnih spomenika i Valdecova skulptura Dositeja Obradovića, *Nasleđe* II, Beograd 2001.
- Timotijević M., Heroizacija pesnika Vojislava Ilića i podizanje spomenika na Kalemegdanu, *Godišnjak grada Beograda XLVII-XLVIII*, Beograd 2000-2001.
- Timotijević M., Naučnik kao nacionalni heroj i podizanje spomenika Josifu Pančiću, *Godišnjak grada Beograda*, kw. XLIX-L, Beograd 2002-2003.
- Borožan I., Kultura smrti u srpskoj građanskoj kulturi 19. i prvim decenijama 20. veka, u: *Privatni život kod Srba u devetnaestom veku*, priredili Stolić A. i Makuljević N., Beograd 2006.
- Janc Z., Ilustrator Milivoj Mauković, *Zbornik Muzeja primenjene umetnost* br. 12, Beograd 1968.
- Kraut V., Petar Aničić, *Zbornik za likovne umetnosti Matice srpske* br. 8, Novi Sad 1972.
- Todić M., *Istorija srpske fotografije (1839-1940)*, Beograd 1993.

Todić M., Konstrukcija identiteta u porodičnom foto-albumu, u: *Privatni život kod Srba u devetnaestom veku*, priredili Stolić A. i Maku-ljević N., Beograd 2006.

Vrbaški M., Spomenici srbski i popularizacija nacionalne istorije kroz serijska grafička izdanja 19. veka, *Zbornik Narodnog muzeja – istorija umetnosti XVII/2*, Beograd 2004.

Debeljković B., *Stara srpska fotografija*, Beograd 1977.

Perać J., Sačuvano sećanje: porodični album za fotografije Anastasa Jovanovića, *Zbornik Muzeja primenjene umetnosti 2*, Beograd 2006.

Todić M., Fotografija – original ili kopija, *Zbornik radova sa stručnih skupova sekcije istoričara Muzejskog društva Srbije*, sveska 6, Kragujevac – Beograd – Kraljevo 2008.

Jasmina Trajkov
Jagodina Local Heritage Museum

BRANKO AND THE FAIRY – THE ROLE OF ART AND VI-SUAL CULTURE IN POPULARIZATION OF THE CULT OF NATIONAL HERO

Abstract

Shaping the national identity in the 19th century led to the constitution of the national pantheon where, in addition to the heroes of the past, were also the heroes of a new era. In the formation, upkeep and expansion of the cult of national heroes, the roles of art and visual culture were very important. The heroes were made known all over the nation through artistic representation. Mass audience did not require a representative art and therefore the possibility of serial and industrial duplication of images of national heroes and important historical events were of particular importance in the construction of a private national identity. As the hero of letters, who distinguished himself in fighting for the Serbian language, Branko Radičević became one of the most celebrated Serbian poets. As Radičević died in Vienna, an essential moment in the process of heroization of this poet was the transfer of his body to Stražilovo, where he was buried and his tomb became a place of memory and pilgrimage. A big public ceremony was organized during the transfer of the body and the funeral, accompanied by the inevitable artistic production of his portraits in various media, intended for mass audiences. Among these works, the greatest popularity came with the painting *Branko and the fairy* from 1878, which became a patriotic icon and part of the decoration of many houses in Vojvodina. Although it does not belong to representative art in which one can simultaneously monitor the cultivation of the cult of national heroes, *Branko and the fairy* and its replicas and variants present in the mass media were part of the art and visual culture of the 19th century nationalism. They were in the service of building national consciousness and creation of national entity that was organized and shaped by a set of images of the glorious past, heroes, people and territory. Visually shaped messages of such

JASMINA TRAJKOV

works reach general public in order to permanently store the hero in the collective consciousness.

Key words: *patriotic icon, national hero, photography, national identity*

Nicolaes Maes, Služavka sluša gospodaričin prekorevajući razgovor, 1655, ulje na drvenoj ploči, privatna kolekcija